Autismiliitto ry

Lausunto

17.11.2026

Asia: VN/27635/2025

Lausuntopyyntö ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen selvityksestä

Lausuntopyyntö

Ehdotus 1. Vahvistetaan ammatillisen koulutuksen inklusiivisuutta ja yhdenvertaisuutta

Autismiliitto katsoo, että ammatillisen koulutuksen inklusiivisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen ovat sinänsä kannatettavia tavoitteita. Ennen kuin näihin tavoitteisiin voidaan päästä, on välttämätöntä varmistaa, että opiskelijoiden tarvitsema tuki toteutuu nykyistä paremmin ja yhdenvertaisemmin yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Autismiliitto korostaa, että käytännössä tämä edellyttää sitä, että erityistä tukea tarvitseville autismikirjon opiskelijoille turvataan riittävät tukitoimet, aistiesteettömät oppimisympäristöt, pienemmät ryhmäkoot ja pienryhmät sekä kohtuulliset mukautukset yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Tuen on seurattava mukana, jotta oppilas pystyy siirtymään ammatillisesta erityisoppilaitoksesta yleiseen ammatilliseen oppilaitokseen. Tämä edellyttää myös riittäviä resursseja sekä opetushenkilöstön ja muun henkilöstön hyvää autismikirjon ja muun neurokirjon osaamista. Opettajien täydennyskoulutusta neurokirjon opiskelijoiden tarpeista sekä kohtuullisista mukautuksista tulee lisätä.

Olisi hyvä selkeyttää erityisen tuen ja vaativan erityisen tuen rajapintaa. Olisi myös hyvä tarkastella vaativan erityisen tuen määritelmää, ja päivittää sitä nykytilanteen tarpeisiin esim. huomioimalla vahvemmin niiden opiskelijoiden tarpeita, joilla on neurokirjoa tai mielenterveyden ongelmia. Nykytilanteessa on vaikuttanut olevan melko sattumanvaraista, ketkä pääsevät ammatillisiin erityisoppilaitoksiin. Osa autismikirjon opiskelijoista, joilla ei ole kehitysvammaa, ei saa riittävää tukea tai tarvitsemiaan kohtuullisia mukautuksia yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta he eivät myöskään pääse ammatillisiin erityisoppilaitoksiin.

Tuen tarpeen arviointi on keskeistä, jotta opiskelijat ohjautuisivat heille sopiviin ja tarkoituksenmukaisiin oppilaitoksiin, jossa he saavat tarvitsemansa tuen. Voisiko myös ns. resurssikeskuksilla, jos sellaisia perustettaisiin, olla konsultatiivinen rooli tuen tarpeen arvioinnissa ja koulutuspaikkoihin ohjautumisen tukemisessa? Puutteellisella tuella voi olla kauaskantoisia vaikutuksia opinnoista suoriutumiseen ja opiskeluissa etenemiseen. Nuoren hyvinvointi voi heikentyä ja poissaolot lisääntyä. Tilanne voi johtaa jopa psyykkiseen sairastumisen tai olemassa olevan sairauden pahenemiseen.

Autismikirjon opiskelijoiden kohdalla oppimista voivat vaikeuttaa erityisesti aistiympäristön kuormittavuus, puutteellinen toiminnanohjauksen tuki sekä henkilöstön rajallinen osaaminen neurokirjon tarpeista. Oppimisympäristöjen esteettömyyden tulee sisältää myös

aistiesteettömyyden näkökulma. Aistiherkkyyksiä on käytetystä menetelmästä ja tutkimuksesta riippuen noin 45-95 %:lla autismikirjon henkilöistä. Aistiesteellisessä ympäristössä (esim. melu, häly, kirkkaat valot) aistiherkät henkilöt kuormittuvat, eivätkä pysty keskittymään oppimiseen tai edes olemaan aistiesteellisessä tilassa.

Yleiset ammatilliset oppilaitokset tarjoavat opiskelijalle laajemmat mahdollisuudet opiskella eri aloja kuin ammatilliset erityisoppilaitokset. Yleisiä ammatillisia oppilaitoksia on myös lukumääräisesti enemmän ja tasaisemmin eri puolilla Suomea, jolloin niiden maantieteellinen saavutettavuus on parempi kuin erityisoppilaitosten. Jos tukea vahvistettaisiin yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa, nykyistä useampi nuori pystyisi opiskelemaan ja suorittamaan oppivelvollisuutensa kotinsa lähellä, jolloin kuormittavat pitkät koulupäivät tai muuttaminen asuntolaan toiselle paikkakunnalle jäisivät pois. Toisaalta asuntolaan muuttaminen voi tukea nuoren itsenäistymiskehitystä ja vanhemmista irrottautumista, jos hän on siihen kypsä.

Autismiliitto korostaa, että erityisoppilaitoksissa on edelleen turvattava riittävät TELMA-paikat ja muut opiskelupaikat monialaista tukea tarvitseville autismikirjon opiskelijoille, jotka eivät pysty opiskelemaan yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. TELMA-paikkoja ei ole ollut riittävästi etenkään vaativaa monialaista tukea tarvitseville nuorille. Vanhempia on kehotettu jopa keskeyttämään oppivelvollisuus, jos paikkaa ei ole järjestynyt.

Ehdotus 2. Selkeytetään vaativan erityisen tuen koulutuspolut ja kehitetään Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavasta koulutuksesta (TELMA) itsenäiseen elämään valmentava koulutus

Autismiliitto kannattaa koulutuspolkujen selkeyttämistä ja yhdenvertaisia kriteerejä. Oppivelvollisuuden laajenemisen jälkeen TELMA-koulutukseen on tullut sekä erittäin vaativaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita että opiskelijoita, jotka ovat jääneet TUVA-koulutuksen ulkopuolelle. Tämä on lisännyt opiskelijaryhmien heterogeenisuutta, kun samassa ryhmässä on voinut opiskella opiskelijoita, joilla on hyvin erilaisia tuen tarpeita.

Autismiliitto pitää tärkeänä, että TELMA-koulutuksen sisältö ja kohderyhmä määritellään nykyistä selkeämmin. TELMA-koulutus suunnattaisiin jatkossa ensisijaisesti perusopetuksessa toiminta-alueittain opiskelleille nuorille. Kannatamme lähtökohtaisesti ajatusta, että kaikkein eniten tukea tarvitseville opiskelijoille kehitettäisiin oma koulutuspolku, jonka esisijaisena tavoitteena olisi itsenäisessä elämässä tarvittavien arjen taitojen ja osallisuuden vahvistuminen. Pidämme kuitenkin tärkeänä, että TELMA:ssa olisi edelleen mahdollista saada tietoa ja tutustua työllistymistä edistäviin palveluihin ja toimintaan yksilöllisten tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan, kuten esimerkiksi työtoimintaan ja tuettuun työllistymiseen. Käytännön vierailut, tutustumiskäynnit ja kokeilut ovat tärkeitä. Samalla tulee varmistaa joustavat siirtymät TELMA- ja TUVA-koulutusten välillä opiskelijan toimintakyvyn ja taitojen kehittyessä.

TELMA:assa opiskelevat olisivat jatkossa kaikkein vaikeimmin vammaisia oppilaita, jotka tarvitsevat monialaista tukea ja palveluja. On keskeistä, että oppilaitos turvaa heille riittävät avustaja- ja ohjaajaresurssit. Nykytilanteessa näin ei ole aina ollut, ja joissakin ammatillisissa erityisoppilaitoksissa henkilökohtaisten avustajien määrän pienentäminen on johtanut jopa siihen, että opiskelijat ovat joutuneet keskeyttämään oppivelvollisuuden suorittamisen. Myös yhteistyö vammaispalvelujen kanssa on tärkeää, vaikka opiskelijan tarvitseman tuen järjestäminen onkin ensisijaisesti koulutuksen järjestäjän vastuulla.

Vaativaa erityistä tukea tarvitseville nuorille tulee varmistaa oikeus oppivelvollisuuden suorittamiseen kuten muillekin nuorille. Tämä oikeus ei toteudu yhdenvertaisesti, jos TELMA:lla opiskelevien nuorten oppivelvollisuus lopetetaan heti, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai opetusta järjestetään vain pari tuntia päivässä.

Ehdotus 3. Lisätään vaativan erityisen tuen tutkinto- ja TUVA-koulutusten järjestämislupia

Kannatamme järjestämislupien lisäämistä. Erityisoppilaitoksissa ei ole riittävästi opiskelupaikkoja tarjolla kaikille tarvitseville, ja alueelliset erot ovat huomattavia. Monilla opiskelijoilla opiskelupaikka sijaitsee kaukana kodista, mikä lisää kuormitusta ja voi johtaa perheestä eroon muuttamiseen jo nuorella iällä.

Lisäksi opiskelupaikkojen riittävyys ja alueellinen saatavuus ovat keskeisiä yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tulee taata mahdollisuus päästä heidän tuen tarpeitaan vastaavaan koulutukseen kohtuullisen matkan päässä asuinpaikastaan.

Ehdotus 4. Vahvistetaan ruotsinkielistä vaativan erityisen tuen koulutusta

Kannatamme ruotsinkielisen vaativan erityisen tuen koulutuksen vahvistamista, jotta opiskelijoiden kielelliset oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti. Riittävä opiskelupaikkojen määrä, saavutettavat tukipalvelut ja osaava henkilöstö ovat välttämättömiä myös ruotsinkielisessä koulutuksessa. Lausunnossamme korostetut saavutettavuuden, aistiesteettömyyden ja yksilöllisen tuen tarpeet on huomioitava myös ruotsinkielisessä koulutuksessa.

Ehdotus 5. Luodaan kansallinen toimintamalli oppimisen tuen kehittämiseen, ohjaukseen ja konsultaation tarjoamiseen

Autismiliitto kannattaa ehdotusta. Autismiliiton näkemyksen mukaan resurssikeskustyyppinen oppilaitoksia ohjaava ja konsultoiva taho olisi tarpeellinen. Kansallinen toimintamalli voisi vahvistaa osaamista, yhdenmukaistaa käytäntöjä sekä tukea oppilaitoksia opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa. Tällaisilla resurssikeskuksilla voisi olla myös konsultatiivinen rooli tuen tarpeen arvioinnissa ja koulutuspaikkoihin ohjautumisen tukemisessa.

Tärkeää on myös vahvistaa oppilaitosten henkilöstön osaamista neurokirjon opiskelijoiden tarpeista, kohtuullisista mukautuksista sekä yksilöllisestä toimintakyvyn ja tuen tarpeen arvioinnista sekä SORA-menettelyistä.

Ehdotus 6. Kehitetään vaativan erityisen tuen rahoitusjärjestelmää

Kannatamme rahoitusjärjestelmän kehittämistä siten, että se huomioi nykyistä paremmin vaativan erityisen tuen opiskelijoiden sekä kaikkein eniten tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeet. Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä TELMA-koulutuksessa on kasvava joukko opiskelijoita, jotka tarvitsevat erittäin intensiivistä ja moniammatillista tukea. Tämä edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja, pieniä ryhmäkokoja, aistiesteettömiä tiloja sekä yksilöllisiä tukiratkaisuja.

Rahoitusjärjestelmän tulee mahdollistaa myös opiskelijoiden tarvitsemien palveluiden yhteensovittaminen sekä nivelvaiheiden tuki.

Ehdotus 7. Kehitetään viranomaisyhteistyötä nivelvaiheissa ja yhtenäistetään käytännöt eri alueilla

Kannatamme ehdotusta erittäin vahvasti. Erityisesti vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla tarvitaan nykyistä vahvempaa "saattaen vaihtamisen" toimintamallia perusopetuksesta toiselle asteelle. Opiskelupaikkaa koskeva tieto saattaa tulla myöhään, mikä voi lisätä autismikirjon nuoren kuormitusta ja vaikeuttaa opiskelujen aloitusta. Autismikirjon opiskelijat tarvitsevat ennakointia ja riittävästi aikaa muutoksiin valmistautumisessa.

Lisäksi koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden yhteistyössä on merkittäviä puutteita. Rajapinta vammaispalveluihin on epäselvä ja opiskelijoiden tarvitsemien palvelujen saatavuus vaihtelee alueittain. Yhteisiä käytäntöjä tulee selkeyttää ja yhtenäistää valtakunnallisesti.

Muut huomiot

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden oikeus koulutukseen edellyttää riittäviä opiskelupaikkoja, esteettömiä ja saavutettavia oppimisympäristöjä sekä yhdenvertaisesti toteutuvia tukipalveluja. Autismikirjon opiskelijoiden kohdalla erityistä huomiota tulee kiinnittää ympäristön aistiesteettömyyteen, kohtuullisten mukautusten toteuttamiseen, riittäviin avustaja- ja ohjaajapalveluihin, henkilöstön osaamiseen sekä opiskelijoiden yksilölliseen toimintakyvyn arviointiin diagnoosiperusteisten ratkaisujen sijaan. Lisäksi tulee vahvistaa nivelvaiheiden tukea sekä oppilaitosten yhteistyötä vammaispalvelujen ja muiden sote-palvelujen kanssa.

Valjakka Sari
Autismiliitto ry